

Přemýšlení o možném - II

V předchozí části jsme se zabývali obecnými úvahami vytvářejícími podstatu obrany státu - úvahou o geopolitické poloze České republiky, o ohrožení a jeho eliminaci, o obranyschopnosti státu, o bojeschopnosti armády, o NATO, Západoevropské unii a neutralitě, a to v obecnější poloze.

MILITÁRNÍ ÚVAHY

Tato druhá část „Přemýšlení o možném“ přesune své spektrum pozornosti do vnitroarmádní problematiky s cílem vyslovit názor k některým aktuálním otázkám, aniž budou chápány autoritativně, spíše však polemicky, a oživit tak diskuse k teoreticko-praktickým problémům na stránkách tohoto časopisu.

Chápejte proto i některé z nich za trochu provokativní, vyžadující vaši pozornost a zamyšlení. Bude jistě přínosem pro rozvoj vojenského myšlení, jestliže některé myšlenky tohoto „přemýšlení“ ve vás vyvolají potřebu se k nim vyjádřit.

Úvaha pátá - cvičit nebo reorganizovat

Tři roky existence československé polistopadové armády a tři roky vytváření Armády České republiky jsou etapou převratných změn. Jejich podstata - principiální změna v místě a úloze armády jako významného garanta obrany demokratických hodnot a nové české státnosti - znamenala obecně permanentní makrozměny v jejím charakteru, velikosti, mírové i válečné organizační struktuře, dislokaci, v personální mobilitě, v délce základní služby, ve formách a způsobech přípravy vojsk a štábů, ve funkci logistiky, finanční oblasti, sociálních jistotách.

Vrcholové vedení resortu, Generální štáb AČR a velitelé všech stupňů byli tak přinuceni všechny tyto změny připravovat a realizovat v podmínkách vypětí a kolizního stavu, kdy bylo potřeba v daných termínech provádět zásadní změny a současně zabezpečovat hlavní mírovou funkci armády - udržet nezbytný standard úrovně vycvičenosti a připravenosti vojsk a štábů při výrazně omezených zdrojích.

Můžeme proto celé toto období chápat jako proces vybudování základů budoucí, nové Armády České republiky, nové vším: duchem, odpovědností, úrovní připravenosti k plnění úkolů obrany státu v nově se vytvářejícím evropském bezpečnostním prostředí. Jsem zcela přesvědčen, že tato etapa, a to i přes některé nedostatky, byla naplněna a že stojíme na prahu jednoznačně orientovaného úsilí na provádění kvalitativních přeměn ve všech oblastech života armády.

Pokusím se o specifikaci těchto úkolů.

Pokud mám odpovědět na nadpis této páté úvahy, tak chci vyjádřit svůj jasný názor, že tato před námi stojící výzva za kvalitativní změny v AČR vyžaduje upřednostnění zvýšení úrovně a intenzity výchovy a výcviku vojsk před permanentními organizačními změnami. Vojenský organismus potřebuje nezbytnou míru jistoty o správném směru výstavby armády. Jestliže byla vytvořena základní kostra funkční armády, je nezbytné jí poskytnout

čas na „zažití“ tohoto stavu. To se týká především bojových útvarů. Stabilita v tomto prostředí umožňuje plně se věnovat výchovnému a výcvikovému procesu, zvyšuje zodpovědnost velitelů na všech úrovních za dosažený stupeň připravenosti, vytváří návyky, zejména v organizaci života vojsk, uklidňuje celkové prostředí, v němž je možné rozvinout iniciativu a vynalézavost s potřebnou perspektivou. Jen tak se mohou velitelé a jejich štáby plně soustředit na nosný úkol. Jen tak se znovu obnoví nejužší propojení velitelů s jejich vojáky, vznikne ono pouto důvěry vojáků ve své velitele a zvýší se všestranná zodpovědnost velitelů za vše, co se v jednotce děje, za její celkový stav.

Na druhé straně je nutné vytvořit zřetelný perspektivní výhled pro výstavbu armády. Myslím, že je potřeba mluvit dnes již o výstavbě, a ne o transformaci. Samotný pojem „výstavba“ v sobě zahrnuje určitý sémantický pojem něčeho promyšleného, s dlouhodobou perspektivou, mající své postupné kroky a rozumnou tendenci k naplnění etapových a koncových cílů, jako komplexu vzájemně sladěných a zabezpečených opatření ve všech oblastech dotýkajících se života a činnosti armády.

Co se z tohoto pohledu zdá potřebné a o čem je vhodné uvažovat:

▲ *Na stupni vrcholového řízení*

Půjde o jasnější diferenciaci odpovědnosti a pravomocí správní složky ministerstva a generálního štábu. Správní složka ministerstva musí v širší míře řešit a zabezpečovat úkoly spojené s přípravami obrany státu jako celku, to jest naplňovat svou základní koordinační zodpovědnost za sladění činnosti všech státních orgánů při organizaci příprav zabezpečujících přežití státu v případě konfliktu i při jiných formách ohrožení života a hodnot i na přípravě jednotlivých složek státu k podpoře všech druhů vojenských obranných aktivit. Musí zvýraznit svou úlohu orgánu odpovědného za základní politicko-bezpečnostní a legislativní materiály připravované pro vládu a parlament a pro mezinárodní jednání. Militární složku by měla chápat jako jeden za specifických segmentů koordinovaného úsilí, který však tvoří jeho podstatu. V tomto kontextu pak zpracovat koncepční řešení zajišťující jejich realizaci v personální, sociální a finanční oblasti.

Generální štáb je orgánem garantujícím návrhy a realizaci bezpečnosti státu vojenskými prostředky. Snad by bylo účelné zamýšlet se nad dvěma perspektivními modely realizace tohoto úkolu.

Model A - vycházející ze současné makrostruktury a působnosti, tj. širšího generálního štábu, v jehož struktuře jsou zahrnuty inspektoráty a v jehož pravomoci je řízení sborů a přímo podřízených útvarů a zařízení.

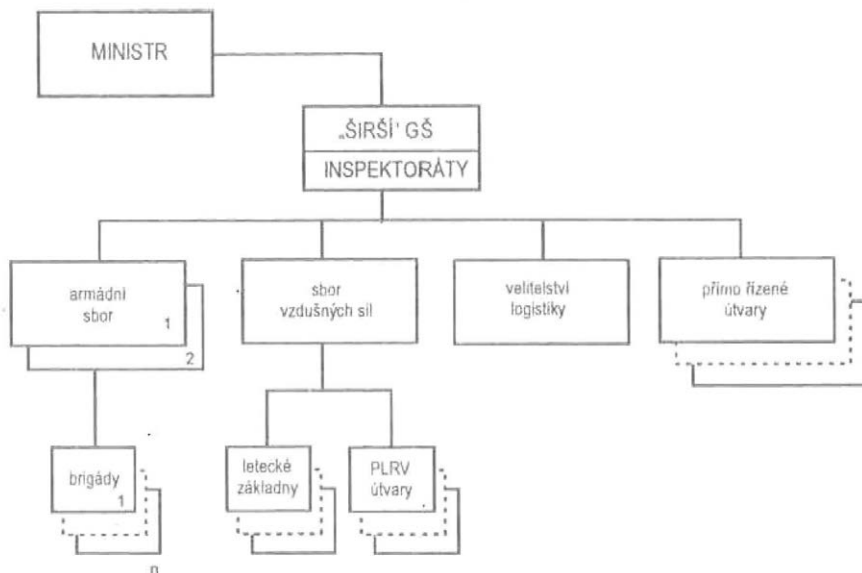
Model B - jeho základem je užší, vševojskově strukturovaný, „fialový“ generální štáb jako nadřízený orgán velitelství pozemního vojska, územního velitelství, velitelství sboru vzdušných sil a velitelství logistiky.

Přitom velitelství *pozemního vojska* by byly podřízeny síly rychlého nasazení (brigáda rychlého nasazení), pohotovostní síly (brigády a útvary se sníženými počty) a štáb bojového uskupení.

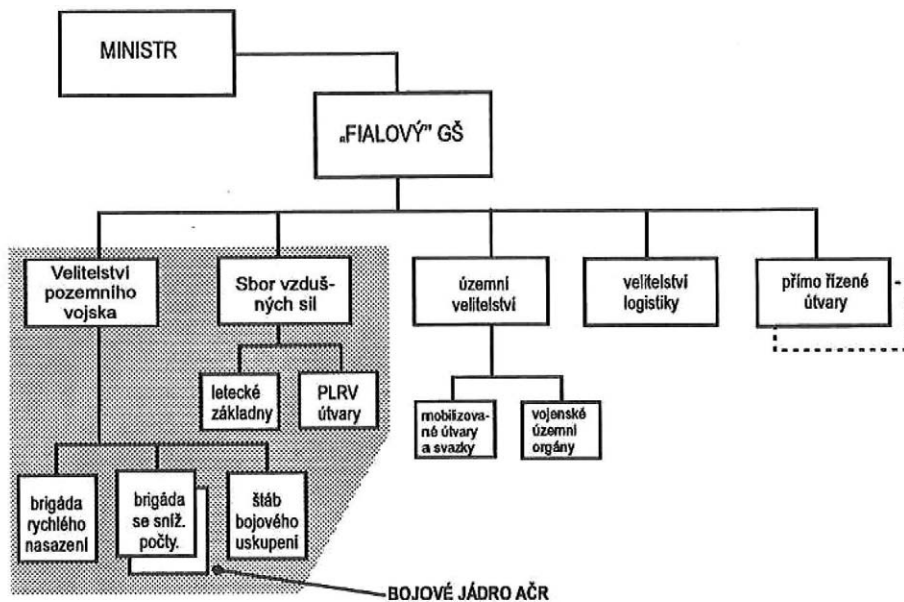
Územní velitelství by pak zabezpečovalo úkoly spojené s mobilizačním rozvinutím armády, řídilo by obranu teritoria státu a zajišťovalo územně-správní úkoly na teritoriu.

Velitelství sboru vzdušných sil je možné chápat v této struktuře jako orgán realizující operační směrnici generálního štábu a orgán přímého velení.

Model A

Model B

Schéma

Takto koncipované pozemní vojsko a velitelství sboru vzdušných sil by vytvořilo operační jádro armády s vyšším stupněm profesionalizace, s vyšší mírou připravenosti a pohotovosti.

V obou modelech pokládám za užitečné ve vhodnou dobu přejít na „zrcadlovou strukturu“, u štábů všech úrovní na systém strukturování složek, obdobně jako v armádách NATO (G¹-G^m).

V tomto článku nechci rozebírat důvody vedoucí k těmto dlouhodobě perspektivním modelům makroorganizační struktury armády. Předkládám je k diskusi s tím, že by bylo účelné šířejí tyto nebo další modely posoudit. Základními kritérii by však mělo být:

- posílení bojového jádra armády a zvýšení jeho připravenosti;
- zjednodušení systému mírového a válečného velení a dosažení plné kompetentnosti řídicích složek;
- vyšší míra soustředění na specializované úkoly (výcvik vojsk, mobilizační zabezpečení, prostorová obrana území, logistika).

Lze uvažovat i o tom, že model A může být vývojovou etapou modelu B.

Cvičit, cvičit, cvičit!

Smysluplnost vojenského života je v přípravě vojáků na situace, v nichž se mohou ocitnout jak ve válce, tak i v míru. Již tato základní teze v sobě zahrnuje ony dva nezbytné prvky profilující vojenský život - výcvik a výchovu.

Podstatou výcviku je dosažení takové úrovně připravenosti jednotlivce i částí, kdy suma poznatků, zkušeností a návyků vytváří předpoklad splnění úkolů a přežití. Myslím, že právě výcvik má dát jednotlivci potřebnou jistotu vědomí, že je tak dobře osobně připraven a jednotka je tak dobře vycvičena, že je schopný úspěšně se vyrovnat se vším nepředvídatelným, co ho může v boji potkat. Nic pro něj nebude zcela nové, nepoznané, ničím nebude zásadně překvapen tak, aby na situaci neuměl správně reagovat. Tento požadavek ve své podstatě otevírá široký prostor pro představitost velitelů, aby se způsob a forma výcviku staly dynamickými, pestrými, aby zvyšovaly fyzickou a psychickou odolnost, schopnost překonávat stresové situace, upevňovaly pocit sebejistoty, odpovědnosti k sobě i své jednotce. Mírový výcvik není jenom učení něco ovládat, je to mnohem více. Jen se zamysleme, co vše je ke splnění takových forem způsobů přípravy vojáků možné udělat, a to i v podmínkách určitého materiálového omezení. Efektivnost není jen v počtu „naježděných“ kilometrů a „nalétaných“ hodin, ale v promyšlenosti organizace, v zajímavosti zaměstnání, v aktivním zapojení jednotlivců do procesu výcviku. Samotná náročnost při výcviku a jeho intenzita, vysoké fyzické a psychické nároky jsou nejproduktivnější složkou výchovného procesu a vytváření profilu a charakteru vojáků. To se stejně týká polního výcviku vojáků jako přípravy velitelů a štábů. Rozložíme-li boj do „případových studií“ jeho mnohotvárných prvků, naučíme-li se je zvládnout, osvojíme-li si na ně zcela automatické podvědomě vykonávané reakce, propojíme-li je v jeden kontinuální proces, můžeme se spolehnout na to, že jsme svou jednotku dobře připravili. A za to nese přímou odpovědnost každý velitel.

K obsahové stránce výcviku a přípravy chci připojit několik poznámek.

Soudobé bojiště, jak ve standardních i nestandardních operacích, se stává prostorem méně nasyceným vojsky a technikou. Již sama tato skutečnost ovlivní charakter operací a

bojů. V této souvislosti je nutné pochopit jejich podstatně vyšší dynamiku, ne vždy jejich přímou prostorovou propojenost, rychlé střídání charakteru boje, nezbytnost vysoké manévrovosti jak na taktické, tak na operační úrovni, schopnost rychlého přeskupování sil, připravenost k ničení živé síly a techniky i v prostorech s ne zcela zřetelně vymezenou „frontovou linií“.

Tyto skutečnosti se promítnou do úvah velitelů a štábů podstatně vyšší míru tvůrčího řešení, rychlejší reakce na dynamické změny a na schopnost udržení iniciativy všemi formami aktivního působení k dosažení cílů operace. Zejména chci zdůraznit, aby v rámci přípravy štábů a vojsk se pochopil onen základní rozdíl mezi obranou na strategickém a taktickém stupni, aby byl osvojen onen typ „agresivní obrany“, kde převažujícím prvkem je palebná a manévrovací aktivita, boj o udržení klíčových prostorů, schopnost ničit útočníka po částech při dosahování časově omezené převahy. Takovéto chápání obrany ji zbaví dosavadní statické pasivity a vnáší do ní potenciální intelektualizaci.

Nové organizační struktury vojsk - brigády ve složení praporů schopných samostatné činnosti, dávají výrazně vyšší možnosti vytváření účelových taktických uskupení o proměnlivém složení, které by lépe odpovídalo úkolu, terénu a ostatním podmínkám. Tedy umět se zbavovat šablon a uplatňovat v řídicích procesech nové, netradiční přístupy.

▲ Dynamika boje vyžaduje úzkou spolupráci pozemních vojsk se silami letecké podpory, ať bitevními vrtulníky, tak letectvem. Její účinnost bude výrazně ovlivňována schopností identifikace cílů a správným navedením na ně. Dnes, více než dříve, je nutné, aby v bojových sestavách vojsk působili letečtí návodčí s potřebným technickým vybavením, leteckými zkušenostmi a připraveni plnit tyto úkoly ve standardech NATO. Bude potřebné přijmout potřebná organizační, technická a výcviková opatření, aby se výrazně zvýšila účinnost letecké podpory pozemního vojska.

Ve všech typech boje se budeme setkávat s minami, ať již je jejich použití předmětem vlastního rozhodnutí, nebo nepřítelé. Stávají se trvale a všude přítomnými, vytvářejí specifické riziko a výrazně působí na psychiku. Proto je nezbytné zvýšit pozornost výcviku s jejich aktivním použitím i s jejich odstraňováním, a to u všech druhů vojsk. Je to dnes již nezbytná součást protistresové přípravy.

V našich podmínkách noc představuje polovinu celkové roční doby. Již jsou pryč doby, kdy noc byla časem jen přesunů a přeskupování vojsk. S novými technickými prostředky se stává rovnocennou svými předpoklady pro vedení boje v plném rozsahu všech jeho aktivit. K této realitě je nezbytné přizpůsobit i podmínky výcviku vojsk. Zvládnutí technických prostředků nočního vidění a vedení palby představuje jen základní předpoklad pro úspěch v boji. Přesto noc bude mít i nadále svá specifika vyplývající z určitého omezení bezprostřední informovanosti o bojišti. Obtížnější bude získávání a vyhodnocování zpráv, řízení bude klást více nároků na velitele všech stupňů. Taktické formy boje budou mít své zvláštnosti. Obtížnost nočního boje si proto vyžaduje daleko vyšší soustředění na přípravu, především jednotek do stupně rot, užší koordinaci společné činnosti s posilovými prostředky, ale i některé zvláštnosti v jeho přípravě a zabezpečení. Boj v noci, promyšlený a zvládnutý, představuje tak zcela nově pojatý prvek výcviku vojsk.

♦ *Lidé*

Lidé, technika a peníze, to je triáda vzájemně provázaných východisek k dosažení kvalitativních změn v naší armádě.

Je jen pochopitelné, že výchozí skupinou, která o tomto bude rozhodovat, jsou lidé, jejich lidská a profesionální hodnota. Zde je i výchozí bod, jehož řešení může akcelarovat tempo všech přeměn. Které základní úvahy je zde nutné sledovat, co armádě chybí? Především jsou to jistoty a stabilita. Jistoty, jejichž základem je jasnost o budoucnosti armády, v níž každý může reflektovat sám sebe. Dnes nejde o pochybování o jejím charakteru, ale o zřetelně formulovanou budoucnost o její výstavbě, vytvářející přehledný stav a poskytující šanci těm, kteří své povolání vykonávají kvalifikovaně, o možnostech jejich osobního růstu a o jistotách, že o každém jednotlivci se rozhoduje na základě jasně definovaných pravidel. Tato pravidla musí být zřetelná pro všechna základní opatření, která před námi ještě stojí, ať jde o postup při profesionalizaci, o metodiku „převrácení hodnotní pyramidy“, o službu „na čas“, kariérní postup, systém vojenského školství a vzdělávání, odměňování, rekvalifikaci, nábor, sociální zabezpečení. Jde v principu o vytváření atmosféry vzájemné důvěry a otevřenosti. Jakékoliv aktivity, které by toto pouto neposilovaly, se budou mít účinkem.

♦ *Technika*

Není pochyb o tom, že stojíme před závažným úkolem modernizovat techniku - systémy, výzbroj a prostředky zabezpečující boj. Tato situace je o to složitější, že po deset let se jejich stav jen konzervuje, exploataci došlo ke značnému opotřebení a úroveň údržby vlivem vnějších i vnitřních příčin je na nižší úrovni. Rozhodovat o pořadí oprávněných nároků a tempu jejich realizace se stává složitější. Řešení je nutné především hledat ve správné identifikaci očekávaného charakteru operací a boje v příštích podmínkách. Jejich analýza teprve umožní určit směry modernizace, zajišťující dosahování vyšší efektivity na bojišti. V podstatě jde o posouzení takových komponent operace a boje, jako je velení, ničení, manévr, zabezpečení. Zřejmě i v tomto pořadí lze racionálně uvažovat o postupu jejich modernizace. Spojujícím pohledem na modernizaci pak zůstává objektivní potřeba při každém kroku zohledňovat nezbytnou míru postupného dosahování kompatibility se systémy a standardy NATO.

♦ *Peníze*

Spojujícím článkem mezi rozvojem podmínek účelných přeměn ve vztahu k lidskému potenciálu a technice je vojenský rozpočet, a to ve dvou pohledech. Jde o jeho absolutní výši a poměrnost k hrubému domácímu produktu a jeho vlastní vnitřní strukturu. Jednoznačně je nutné konstatovat, že velikost současného armádního rozpočtu neumožňuje do výstavby armády vnést potřebnou dynamiku. Dlouhé období jeho stagnace vytvořilo napjatý vztah mezi potřebou udržet přijatelnou úroveň intenzity mírového výcviku a současně řešit nezbytné investice, a to jak směřující do modernizace techniky, tak i životních podmínek vojáků.

Pro orientaci chci uvést několik údajů vztahujících se k rozpočtu jiných armád.

1. HDP na 1 obyvatele v USD

stát	1985	1993	1994	1995	1996
Belgie	8 099	9 371	9 414		
Francie	9 482	10 638	10 689		
Řecko	3 366	3 659	3 672		
Ø NATO-Evropa	7 084	7 852	7 928		
ČR	3 160	3 700	4 180	4 350	5 309

2. Výdaje na obranu v % z HDP

stát	Ø 1985-89	1993	1994	1995	1996	2000
Belgie	2,9	1,8	1,8			
Francie	4,1	3,4	3,3			
Řecko	6,2	5,5	5,6			
Nizozemsko	2,9	2,3	2,2			
Ø NATO-Evropa	3,3	2,6	2,5			
ČR		2,6	2,6	2,3	2,2	2,6-2,8 (úvaha)

3. Výdaje na obranu na 1 obyvatele v USD

stát	1985	1993	1994	1995	1996
Belgie	246	183	181		
Francie	277	361	361		
Řecko	235	202	204		
Ø NATO-Evropa	247	206	201		
ČR		82,1	96,4	96,6	116

4. Výdaje na vojáka v USD

stát	1985	1993	1994	1995	1996
Ø NATO-Evropa	25 592	57 020	55 900		
AČR	7 050	7 770	10 392	14 286	17 111
% z Ø NATO-Evropa	24 %	14 %	18 %	25 %*	30 % *

* k NATO 1994

5. Vnitřní struktura rozpočtu AČR

v mld. Kč	1993	1994	1995	1996	2000
provozní výdaje	22,2	25,2	21,6	23,4	38,8
investiční	1,5	1,8	5,5	7,4	13,2
% investic z Σ	6,3	6,7	20,2	24	30

6. Výdaje neutrálních států na obranu

stát	1994 celkem mld. USD	1994 USD na obyvatele
Švýcarsko	4,082	579
Švédsko	4,818	549
Rakousko	1,94	228
Finsko	1,9	337
ČR	0,93	88

Co lze konstatovat:

Dosavadní vojenský rozpočet umožnil pouze konzervování stavu v armádě. Zvýšil odstup jak v oblasti výzbroje, tak v sociálním klimatu od evropských armád. Ve své minimalizované hodnotě negativně vlivnil podmínky pro přípravu a výcvik vojsk a vytvořil značně napjatý vztah do budoucna při nezbytnosti rozsáhlé obnovy a modernizace technického vybavení armády. Řešit tuto disproporci se v současnosti, s přípravou vstupu ČR do NATO, stává významným politickým úkolem, který bude rozhodujícím způsobem ovlivňovat vývoj v armádě a úroveň její bojeschopnosti již v druhé polovině devadesátých let. Na druhé straně, armáda musí reflektovat tvorbu celkových společenských zdrojů a s prostředky, které pro ní společnost vydělí, musí optimálním, efektivním způsobem hospodařit, bez pochybností veřejnosti o racionální technologii jejich přidělování na účely, mající svoji jasnou perspektivu, strukturu a důvěryhodný kontrolní mechanismus.

Jsem přesvědčen o tom, že budoucnost naší armády dnes není již předmětem pouze úvah vojáků, ale je vnímána politickou reprezentací státu jako jeden ze závažných úkolů rozvoje společnosti a obrany demokratických hodnot. Je na nás vojácích, abychom byli dostatečně připraveni a vzájemně našli optimální cesty zajišťující nekolizní výstavbu Armády České republiky. Nikoli nedůležitou úlohu v tomto směru hraje rozvoj tvůrčího potenciálu v teoreticko-praktické rovině. A k tomu chtěl přispět i tento článek.